

فهرست

پاسخ	سؤالات	درسنامه
۲۴۸	۱۵	۶
۲۵۰	۳۴	۲۱
۲۵۵	۶۲	۴۰
۲۵۸	۷۵	۷۰
۲۶۰	۹۹	۸۱
۲۶۶	۱۲۱	۱۰۶
۲۶۸	۱۴۲	۱۲۸
۲۷۰	۱۶۲	۱۵۰
۲۷۴	۱۸۰	۱۶۷
۲۷۵	۱۹۰	۱۸۶
۲۷۷	۲۱۳	۱۹۸
۲۷۹	۲۳۸	۲۱۹

درس اول: تاریخ ادبیات قرن‌های دوازدهم ...

درس دوم: پایه‌های آوایی ناهمسان

درس سوم: مراعات نظیر، تلمیح، تضمین

درس چهارم: سبک‌شناسی قرن‌های دوازدهم ...

درس پنجم: اختیارات شاعری (۱): زبانی

درس ششم: لف و نشر، تضاد و متناقض‌نما

درس هفتم: تاریخ ادبیات قرن چهاردهم ...

درس هشتم: اختیارات شاعری (۲): وزنی

درس نهم: اغراق، ایهام و ایهام تناسب

درس دهم: سبک‌شناسی دوره معاصر و انقلاب اسلامی

درس یازدهم: وزن در شعر نیمایی

درس دوازدهم: حسن تعلیل، حس آمیزی و اسلوب معادله

امتحان نهایی

۲۸۴	آزمون ۱: شهریور ماه ۱۴۰۱
۲۸۷	آزمون ۲: دی ماه ۱۴۰۱
۲۹۱	آزمون ۳: خرداد ماه ۱۴۰۲
۲۹۵	آزمون ۴: شهریور ماه ۱۴۰۲
۲۹۹	پاسخ‌نامه تشریحی آزمون ۱ تا ۴

شب امتحان

نوبت دوم

نوبت اول

1

بخش

درستامه

و سوالات تشریحی

درس اول

تاریخ ادبیات قرن های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری)

دوره بازگشت

صفحه ۱۲ تا ۱۴ کتاب درسی

بسته اول

مروری بر تاریخ ادبیات سال های دهم و یازدهم

در سال دهم، مبحث تاریخ ادبیات را از ابتدای آن یعنی پیش از اسلام تا قرن ششم آموختید و در سال یازدهم از قرن هفتم تا قرن یازدهم که دوره سبک هندی نامیده می شد. در پایه دوازدهم از قرن دوازدهم تا دوره معاصر را می خوانید.

در این درس به بررسی تاریخ ادبیات در قرون دوازدهم و سیزدهم تحت عنوان «دوره بازگشت و بیداری» می پردازیم...

در قرون دوازدهم و سیزدهم (دوران حکومت های افشاریه، زندیه و ابتدای قاجار) رشد و شکوفایی قابل توجهی در تاریخ ادبیات ایران دیده نمی شود؛ شاعران از سبک هندی روی برگرداندند.

در این دوره سه انجمن شکل گرفت:

انجمن ادبی اصفهان

توسط: مشتاق اصفهانی با همراهی چند تن دیگر از ادیبان
در زمان نادرشاه و کریم خان زند

انجمن ادبی نشاط

زمینه ایجاد: با روی کار آمدن سلسله قاجار و تثبیت حکومت مرکزی، شاعران به شیوه و الگوی گذشتگان برگشتند.
توسط: عبدالوهاب نشاط

انجمن ادبی خاقان

به ریاست: فتحعلی شاه در تهران
هدف: رهایی بخشیدن شعر فارسی از تباهی و انحطاط اواخر دوره صفوی و دوره های بعد از آن
شیوه: تقلید از آثار پیشینیان و موجب پیدایش سبک بازگشت شدند.

نکته !

برای انجمن ادبی خاقان سه نکته را باید بدانید:

- ۱ هدف این انجمن؟ رهایی بخشیدن شعر فارسی از تباهی اواخر دوره صفوی
- ۲ شیوه ای که استفاده کردند؟ تقلید از شاعران گذشته
- ۳ کدام سبک را ایجاد کردند؟ سبک بازگشت

جایگاه سبک بازگشت

بین سبک هندی و سبک دوره بیداری است.

۱ سبک هندی ۲ دوره بازگشت ۳ دوره بیداری

عوامل مؤثر در ایجاد «سبک بازگشت»

- ۱ تاراج کتابخانه اصفهان سبب شد بسیاری از کتاب‌های کتابخانه سلطنتی به دست مردم افتد و ارتباط مجدد اهل ذوق با ادب کهن برقرار شود.
- ۲ توجه به ادبیات در دربار قاجاریه و رونق بازار شعر و شاعری و مدح شاهان
- ۳ تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران از روسیه تزاری

این قسمت از متن سرشار از نکته است. به شما پیشنهاد می‌کنم همیشه نکات مهم را با پرسش یاد بگیرید:

سؤال ۱ به نظر شما، چرا شاعران دوره بازگشت به پیروی از اسلوب‌های کهن پرداختند؟

به سبب ۱ .....
ب ۲ .....
۳ شاعران سبک بازگشت، در سطوح زبانی، ادبی و فکری به کدام سبک‌ها توجه کردند؟
۱ .....
ب ۲ .....
۳ کدام شاعران به شیوه شاعران گذشته «قصیده» می‌سرودند؟
۱ .....
ب ۲ .....
۴ کدام شاعران به شیوه شاعران گذشته «غزل» می‌سرودند؟
۱ .....
ب ۲ .....

پاسخ

۱ فقر فرهنگی جامعه
۲ سبک خراسانی
ب ۳ سستی و رخوت حاکم بر ادبیات
ب ۴ سبک عراقی

نکته دقت کنید که شاعران «بازگشت» همان‌طور که از نام سبکشان پیداست به شیوه شاعران گذشته مانند حافظ و سعدی و ... «بازگشتند». مبادا بگویید به سبک هندی بازگشتند! اتفاقاً از سبک هندی دوری می‌کردند.

۱ صبای کاشانی
۲ ق ق ق
۳ ق ق ق
ب ۴ ق ق ق
ب ۵ ق ق ق
ب ۶ ق ق ق
ب ۷ ق ق ق
ب ۸ ق ق ق
ب ۹ ق ق ق
ب ۱۰ ق ق ق

خب! بیاید یک میانبر بزنیم ...

حالا اگر هر شاعری در امتحان مورد سؤال قرار گرفت با این کد به راحتی می‌توانید اسامی را تفکیک کنید.

۱ مجمر اصفهانی
۲ فروغی بسطامی
ب ۳ نشاط اصفهانی
ب ۴ سروش اصفهانی

معروف‌ترین شاعر دوره بازگشت هم، «هاتف اصفهانی» است.

علت اهمیت کار شاعران سبک بازگشت

هرچند باعث نوآوری و تکامل قابل توجهی در شعر فارسی نشدند اما از این جهت اهمیت دارند که توانستند زبان شعر را از آن حالت سستی که در اواخر سبک هندی در شعر به وجود آمده بود، نجات بخشند. اگر این نهضت به پا نشده بود ممکن بود زبان فارسی دچار سستی و ضعف بیش‌تری شود.

دو تن از شاعران دوره بازگشت

۱ فتحعلی خان صبای کاشانی

شهریور ۹۹

- پرچمدار بازگشت ادبی
- شاخص‌ترین شاعر دوره بازگشت
- ماهر در سرودن مثنوی، قصیده و غزل
- آثار صبا

گلشن صبا ← به تقلید از بوستان سعدی

خداوندنامه ← حماسه‌ای مذهبی در بیان معجزات پیامبر و دلیری‌های علی (ع)

شهریور ۱۴۰۰

۲ میرزا عبدالوهاب نشاط اصفهانی

- ماهر در نظم و نثر
- اثر او
- گنجینه نشاط: دارای نظم و نثر آمیخته
- کم‌نظیر در غزل‌سرایی

بسته دوم

دوره بیداری

صفحه ۱۴ و ۱۵ کتاب درسی

هم‌زمان با بررسی علل شکست و عقب افتادگی ایران در «اواسط» دوره قاجار، شعر سبک بازگشت هم مورد انتقاد قرار گرفت. هم موضوعات جدید در جامعه و ادبیات مطرح شد و هم اصطلاحات و لغات غربی به شعر وارد شد. شعر بین مردم آمد. شاعران خود را وقف مردم کردند و به محتوا بیش از صور خیال و جنبه‌های شاعرانه توجه کردند. (یعنی بیش‌تر از مسائل و مشکلات مردم حرف می‌زدند و درگیر استفاده از آرایه‌های ادبی نبودند؛ هدف برای آن‌ها مهم‌تر بود.)

عواملی که به بیداری جامعه سرعت بخشیدند و زمینه صدور فرمان مشروطیت را فراهم کردند:

۱	سفر شاهان قاجار به فرنگ و آشنایی آنان با تحولات جهانی	۳	انتشار افکار آزادی‌خواهانه
۲	سرعت دادن تحصیل‌کردگان و روشنفکران ایران به بیداری جامعه	۴	تحولات سیاسی و اجتماعی در ایران و جهان
	همگام با تغییرات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی	۵	حرکت جامعه به سمت نوآوری و نوگرایی

همه عوامل بالا موجب شدند در ایران حرکتی شکل بگیرد که هم ضداستبداد بود و هم ضداستعمار که در نهایت به صدور فرمان «مشروطیت» با امضای «مظفرالدین شاه» در سال «۱۳۲۴ ه. ق.» انجامید.

شهریور ۹۹

عوامل مؤثر در بیداری جامعه

- تأثیر جنگ‌های نافرجام ایران و روس
- توجه مردم به واقعیت‌ها و امکانات فنی دنیای جدید
- کوشش‌های عباس میرزا، ولیعهد فتحعلی‌شاه، در روی آوردن به دانش و فنون نوین
- اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور برای تحصیل
- رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسی و ترجمه و نشر کتاب‌های غربی
- تأسیس مدرسه دارالفنون به فرمان امیرکبیر و آموزش دانش‌های نوین

حالا ببینیم ادبیات در این دوره مشروطه چه وضعی داشته؟!

در دوره بیداری (مشروطه)، شعرای آزادی‌خواه و گروهی از روشنفکران شرایط جامعه را مورد انتقاد قرار دادند که دولت با این کار مخالف بود و موجب شدند فصل جدیدی در ادبیات فارسی شکل بگیرد.

تعریف به این نوع از ادبیات که گویای اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن روزگار است، «ادبیات بیداری» یا «ادبیات مشروطه» می‌گویند.

دی ۱۴۰۰

مفاهیمی (درون‌مایه‌هایی) که در «ادبیات بیداری» استفاده می‌شد:

- ۱ آزادی
- ۲ وطن
- ۳ قانون‌خواهی
- ۴ مبارزه با استبداد و استعمار

مسائلی که در «ادبیات بیداری» مورد توجه بود

۱	حقوق اجتماعی	۵	انتقاد از نابسامانی‌ها
۲	برانگیختن احساسات ملی و میهنی	۶	نفی عقاید خرافی
۳	توجه به فراگیری علوم جدید	۷	حقوق زنان
۴	پیکار با بیگانه و بیگانه‌خواهی		

حالا چه کسانی در این حوزه (ادبیات بیداری یا مشروطه) فعالیت می‌کردند؟

ملک‌الشعراى بهار، نسیم شمال، میرزا فتحعلی آخوندزاده، عبدالرحیم طالبوف و میرزا آقاخان کرمانی

۱ زبان ادبیات این دوره، به ویژه شعر، محاوره است.

چرا؟

+ برای این‌که قابل فهم‌تر باشد و مفاهیم جدید را به زبانی ساده انتقال دهد.

خرداد ۹۸ - خرداد ۹۹

۲ شکل‌گیری نهضت ساده‌نویسی هم‌زمان با آزادی خواهی. (برای این‌که مفاهیم جدید را بتوانند به زبان ساده انتقال دهند تا همه متوجه شوند.)

۳ نقد مظاهر استبداد و استعمار توسط شاعران و نویسندگان

۴ استفاده از زبان ادبی برای بیان دیدگاه

۵ شعر وسیله‌ای برای بیان واقعیات و بهبود زندگی

۶ انعکاس اشعار در روزنامه‌ها

فعالیت‌های سیاسی و مطبوعاتی عمدتاً در «تهران» متمرکز بود؛ بنابراین شعر و ادب هم در «تهران» بیش‌تر جلوه داشت. بعد از تهران، «تبریز» دارای بازار سیاسی و مطبوعاتی پررونق بود. روزنامهٔ «نسیم شمال» راکه «سید اشرف‌الدین گیلانی» در «رشت» منتشر می‌کرد، بیش‌تر مردم تهران می‌خواندند.

شاعران دورهٔ بیداری (مشروطه)

محمد تقی بهار (ملک‌الشعرا)

- آشنا به زبان و ادبیات کهن و آگاه از مسائل روز جامعه
- سرودن اشعار در سبک خراسانی به زبان حماسی
- فعال در زمینه‌های تحقیق، تدریس در دانشگاه، سیاست و روزنامه‌نویسی
- آثار او: «تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران»، «سبک‌شناسی»، «تاریخ تطوّر نظم فارسی»، «دیوان اشعار» و «تصحیح‌های ارزشمند و مقالات علمی»

خرداد ۹۹ و شهریور ۹۹

دی ۹۸

ادیب الممالک فراهانی

- نام اصلی: میرزا محمد صادق امیری فراهانی
- لقبش از جانب «مظفرالدین شاه»: ادیب الممالک
- سردبیر روزنامهٔ مجلس (فعالیت اصلی او: روزنامه‌نگاری)
- دارای قصاید، ترجیع بند و مسمّط
- مضامین اشعارش: وطنی، سیاسی و اجتماعی

سید اشرف‌الدین گیلانی

- مشهور به نسیم شمال
- زبان اشعارش: ساده و طنزآمیز
- مضمون اشعارش: مبارزه با استبداد و عشق به وطن
- مدیر و نویسندهٔ روزنامهٔ «نسیم شمال»
- مؤثر در بیداری مردم
- شعر انتقادی معروف او: «ای قلم»

خرداد ۹۸

دی ۹۸

ایرج میرزا

- ماهر در به‌کارگیری تعبیرات عامیانه و اشعار ساده و روان
- چیره‌دست در زمینهٔ طنز، هجو و هزل
- وجود اندیشه‌های نوگرایانه در اشعارش
- مترجم منظوم شعرهای غربی (ایشون شعرهای غربی را ترجمه می‌کرده اما نه ترجمهٔ معمولی! بلکه به شعر فارسی تبدیل می‌کرده!)؛ مثل قطعهٔ «قلب مادر»

نکته

نکتهٔ مهم دربارهٔ ایرج میرزا: جایگاه خانوادگی او (از نوادگان فتحعلی شاه قاجار بوده) و تفکرات شخصی‌اش مانع از آن می‌شود که در ردیف شاعران آزادی‌خواه مشروطه قرار بگیرد.

دی ۹۹

■ عارف قزوینی

- موسیقی دان بزرگ عهد مشروطه
- عرصه هنری اش: تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی (این هنر او محرک مردم برای آزادی خواهی بود.)
- دارای اشعار ساده و به دور از پیچیدگی
- مضامین وطن دوستی و ستیز با نادانی را با آواز می خواند.
- اشعارش نمودار دردمندی و عشق او به میهن است.

۹۸ خرداد

۱۳۰۰ خرداد

■ فرخی یزدی

- از شعرای شاخص دوره بیداری
- زندانی آزادی خواهی
- تحت تأثیر مسعود سعد سلمان و سعدی
- نماینده مردم یزد در دوره هفتم مجلس
- جان باختن در راه آزادی وطن

۱۳۰۰ شهریور

■ سید محمدرضا میرزاده عشقی

- شاعر، روزنامه نگار، نمایشنامه نویس و نظریه پرداز دوره مشروطه
- مدیر روزنامه قرن بیستم
- ترور توسط رضاخان به دلیل بی پروایی در بیان اندیشه‌های سیاسی
- مهم ترین اثر او: نمایشنامه منظوم «ایده آل» یا «سه تابلوی مریم» (دقت کنین که این اثر میرزاده عشقی، یکی است ولی دو نام دارد.)

وضعیت نثر فارسی در قرن‌های ۱۲ و ۱۳ (دوره بیداری)

صفحه ۱۸ تا ۲۱ کتاب درسی

بسته چهارم

۱۳۰۰ شهریور

- حرکت نثر به سوی سادگی
- رواج و گسترش روزنامه نگاری
- روی آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی (تحت تأثیر ارتباط با اروپا و تغییر مخاطبان)
- پیشگامان ساده نویسی این دوره: قائم مقام فراهانی، ناصرالدین شاه قاجار، عبدالرحیم طالبوف، میرزا آقاخان کرمانی، زین العابدین مراغه‌ای، علامه دهخدا
- نزدیک بودن نثر به زبان مردم کوچه و بازار

موضوعات و حوزه‌های ادبی موجود در نثر مشروطه**روزنامه نگاری**

- صور اسرافیل ^{به مدیریت} میرزا جهانگیرخان صور اسرافیل
- نسیم شمال ^{به مدیریت و نویسندگی} سید اشرف الدین گیلانی (با نام مستعار نسیم شمال)
- بیان مسائل سیاسی و اجتماعی با لحن طنزآمیز و انتقادی
- مجله بهار ^{به مدیریت} میرزا یوسف خان اعتصامی آشتیانی (پدر پروین اعتصامی)
- نشریه ای ادبی
- مجله «نوبهار» و «دانشکده» ^{به مدیریت} ملک الشعراء بهار

دی ۱۳۰۰

داستان نویسی

- داستان نویسی به شیوه جدید (رمان نویسی) در ادبیات کلاسیک سابقه ای ندارد بلکه محصول یک قرن گذشته است.
- شروع آن قبل از مشروطه با ترجمه رمان های تاریخی غربی
- اغلب رمان ها تاریخی است؛ به دلیل:
- ۱) نوعی باستان گرایی و شناخت هویت گذشته
- ۲) در دسر کم تر رمان تاریخی در مقایسه با طرح انتقادات سیاسی و اجتماعی در روزنامه ها یا رمان های سیاسی

شهریور ۹۸ و ۹۹

رمان‌نویسان این دوره

- محمدباقر میرزا خسروی ← شمس و طغرا
- میرزا حسن خان بدیع ← شمس‌الدین و قمر/ داستان باستان

نمایشنامه‌نویسی

- نوع ادبی جدید در ایران
- رواج آن در دورهٔ «ناصرالدین شاه» هم‌زمان با رفت و آمد ایرانیان به اروپا
- اولین نمایشنامه‌نویس: میرزا آقا تبریزی
- تنها نمونه‌های ادبیات نمایشی صدر مشروطه: نمایشنامه‌های میرزا آقا تبریزی
- زبان نمایشنامه‌ها: ساده، روان، بی‌تکلف و عوام‌فهم

خرداد ۱۳۰۰

ترجمه

- از عوامل مؤثر در رشد آگاهی و تحول اندیشهٔ ایرانیان در سال‌های قبل از مشروطه
- آغاز ترجمهٔ آثار اروپایی در ایران با رواج صنعت چاپ در زمان فتحعلی شاه
- مهم‌ترین اثر ترجمه‌ای در دورهٔ مشروطه: «سرگذشت حاجی بابای اصفهانی» اثر جیمز موریه/ مترجم: میرزا حبیب اصفهانی

تحقیقات ادبی و تاریخی

- عدم جاذبهٔ تحقیقات ادبی و تاریخی در این دوره
- به دلیل اشتغال اهل قلم به روزنامه‌نویسی و موضوعات دیگر
- تنها اثر مهم در این زمینه: «تاریخ بیداری ایرانیان» از «ناظم الاسلام کرمانی» با موضوع «تاریخ مشروطه»

خرداد ۹۹

شهریور ۱۳۰۰

نویسندگان دورهٔ مشروطه

■ قائم مقام فراهانی

- معروف‌ترین نویسنده و سیاست‌مدار این دوره
- مؤثر در ادبیات
- از بین‌برندهٔ سبک متکلف در نثر
- طرح مسائل عصر با زبان و اصطلاحات رایج آمیخته به شعر و ضرب‌المثل
- پیروی از سبک سعدی در گلستان
- مشوق مردم در روی آوردن به نثر
- احیاکنندهٔ نثر فارسی
- مهم‌ترین اثر او ← منشآت

خرداد ۹۸

خرداد ۹۸

دی ۹۹ - دی ۱۳۰۰

■ علامه علی‌اکبر دهخدا

- از پیشگامان نثر جدید فارسی
- شاعر هم بود.
- نویسندهٔ «چرند و پرند» [مجموعهٔ نوشته‌های طنزآمیز سیاسی - اجتماعی او] ← انتشار در روزنامهٔ «صور اسرافیل» [با این روزنامه همکاری داشت].
- ناشر روزنامهٔ «سروش» در استانبول
- مؤثر در رواج نثر ساده و عامیانه‌ای که جمال‌زاده و هدایت بعدها به کار گرفتند.
- نویسندهٔ مفصل‌ترین کتاب لغت به نام «لغت‌نامه»
- اثر دیگرش: «امثال و حکم»

نظم شناسی دورهٔ مشروطه

مضمون	شعر	شاعر
پرهیز از خشونت و پاسداری از وطن	جنگ ننگ است در شریعت من / جز بی پاس دین و حفظ وطن	ادیب‌الممالک فراهانی
انتقاد از اوضاع جامعه شهریور ۹۹ و دی ۱۳۰۰	غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم / خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم	سیداشرف‌الدین گیلانی (نسیم شمال)
غنائی - مهر مادر	داد معشوقه به عاشق پیغام / که کند مادر تو با من جنگ	ایرج میرزا
وطن‌دوستی - مبارزه با ظلم حکومت دی ۱۳۰۰	از خون جوانان وطن لاله دمیده / از ماتم سرو قدشان سرو خمیده	عارف قزوینی
آزادی خواهی	من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید / قسم برده به باغی و دلم شاد کنید	محمدتقی بهار (ملک الشعرا)
وطن‌دوستی - آزادی خواهی شهریور ۹۸	آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی / دست خود ز جان شستم از برای آزادی	فرخی یزدی
وطن پرستی	گر این چنین به خاک وطن شب سحرکنم / خاک وطن چو رفت، چه خاکی به سرکنم؟	میرزادهٔ عشقی

نثرشناسی دورهٔ مشروطه

«مخدوم مهربان من، از آن زمان که رشتهٔ مراودت حضوری گسسته و شیشهٔ شکیبایی از سنگ تفرقه و دوری شکسته، اکنون مدت دو سال افزون است که نه از آن طرف بریدی و سلامی و نه از این جانب قاصدی و پیامی، طایر مکاتبات را پر بسته و کلبهٔ مراودات را در بسته ...»

- نویسنده: قائم مقام فراهانی
- ویژگی‌های نثر او: عبارات کوتاه / موزون / مسجع به سبک گلستان سعدی

«ننه، هان! این زمین روی چیه؟ روی شاخ گاو، گاو روی چیه؟ روی ماهی، ماهی روی چیه؟ روی آب، آب روی چیه؟ وای وای! الهی رودات بیره، چقدر حرف می‌زنی؟! حوصله سر رفت! آفتابه لگن شش دست، شاه و ناهار هیچی! گفت نخور! عسل و خربزه با هم نمی‌سازند! نشنید و خورد، یک ساعت دیگر یارو را دید؛ مثل مار به خودش می‌پیچید. گفت: نگفتم نخور؟ این دو تا با هم نمی‌سازند. گفت: حالا که این دو تا خوب با هم ساخته‌اند که من یکی را از میان بردارند...»

- نویسنده: علی‌اکبر دهخدا
- ویژگی نثر او: طنزآمیز / بیان مسائل اجتماعی / نثر ساده و عامیانه
- این نوع از نثر وی بعدها مورد تقلید «جمال زاده» و «هدایت» قرار گرفت.

جدول «اولین»ها و «ترین»های درس اول

معروف‌ترین شاعر دورهٔ بازگشت	هاتف اصفهانی
شاخص‌ترین شاعر و پرچم‌دار بازگشت ادبی شهریور ۱۳۰۰	فتحعلی‌خان صبای کاشانی
مهم‌ترین روزنامه‌های عصر مشروطه	صور اسرافیل - نسیم شمال
از اولین رمان‌نویسان مشروطه ← نام اثر شمس و طغرا	محمدباقر میرزا خسروی
از اولین رمان‌نویسان مشروطه ← نام اثر شمس‌الدین و قمر / داستان باستان	میرزا حسن خان بدیع
اولین نمایشنامه‌نویس عصر مشروطه خرداد ۱۳۰۰	میرزا آقا تبریزی
مهم‌ترین اثر ترجمه‌شدهٔ عصر مشروطه از جیمز موریه و ترجمهٔ میرزا حبیب اصفهانی	سرگذشت حاجی بابای اصفهانی
تنها اثر قابل توجه در زمینهٔ تحقیقات تاریخی عصر مشروطه اثر ناظم‌الاسلام کرمانی در موضوع تاریخ مشروطه شهریور ۹۸ - شهریور ۱۳۰۰	تاریخ بیداری ایرانیان

قائم مقام فراهانی	احیاکننده نثر فارسی
منشآت	مهم‌ترین اثر قائم مقام

تحلیل ابیات موجود در درس اول

من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید | قسم برده به باغی و دلم شاد کنید

ملک الشعرا بهار

قلمرو زبانی	سادگی و روانی، قابل فهم برای عامه مردم
قلمرو ادبی	قالب: غزل
قلمرو فکری	معنی: من نگویم که من را از قفس آزاد کنید، بلکه به همین هم قانع هستم که قسم رابه باغی برده، دلم را شاد کنید. مضمون: سیاسی، اجتماعی

جنگ تنگ است در شریعت من | بز پی پاس دین و حفظ وطن

ادیب الممالک فراهانی

قلمرو زبانی	تنگ: عار / شریعت: راه، آیین / پاس: حفاظت
قلمرو ادبی	جنگ و تنگ: جناس
قلمرو فکری	معنی: در آیین من جنگ کردن موجب تنگ و عار است مگر این که برای حفاظت و پاسداری از دین و وطن باشد.

غلغلی انداختی در شهرت من ای قلم | خوش حمایت می کنی از شرع قرآن ای قلم

سید اشرف الدین گیلانی

قلمرو زبانی	غلغل: جوشیدن
قلمرو ادبی	تشخیص: ای قلم / غلغل انداختن: کنایه از جوش و خروش ایجاد کردن / واج آرای (ق)
قلمرو فکری	معنی: ای قلم، تو با مطالبی که نوشته‌ای، باعث ایجاد جوش و خروش در شهر تهران شده‌ای و چه نیکو از قوانین شرع و قرآن حمایت می‌کنی. / مضمون: سیاسی، اجتماعی

داد معشوقه به عاشق پیغام | که کند مادر تو با من جنگ

ابرج میرزا

قلمرو زبانی	سادگی و روانی، محاوره‌ای و قابل فهم برای عامه مردم
قلمرو ادبی	قالب: غزل
قلمرو فکری	معنی: معشوقه برای عاشق خود پیغام فرستاد و گفت مادر تو با من سر جنگ و ستیز دارد.

از خون جوانان وطن لاله دمیده | از ماتم سرو قدشان سرو خمیده

عارف قزوینی

قلمرو زبانی	ماتم: عزا، اندوه / خمیده: خم شده
قلمرو ادبی	حسن تعلیل: دلیل روییدن لاله، ریخته شدن خون جوانان وطن است. علت خمیده شدن درخت سرو عزاداری برای شهیدان وطن است.
قلمرو فکری	معنی: بر اثر ریخته شدن خون جوانان (کشته شدگان در راه وطن)، بر روی زمین لاله روییده و از شدت ماتم و اندوه این جوانان برومند درخت سرو خمیده شده است. / مضمون: وطنی

آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی | دست خود ز جان شستم از برای آزادی

قرخی یزدی

قلمرو ادبی	سر به پای چیزی نهادن: کنایه از خود را وقف چیزی کردن، خود را فدای چیزی کردن / دست از جان شستن: کنایه از گذشتن از جان
قلمرو فکری	معنی: همان زمان که تصمیم گرفتم خودم را وقف آزادی کنم، از جان خود گذشتم. / مضمون: سیاسی / مفهوم: استفاده از شعر برای بیان مقصود

خودارزیابی

- ۱ | چه عواملی در ایجاد نهضت بازگشت ادبی مؤثر بودند؟
- ۲ | مهم‌ترین عوامل فرهنگی و اجتماعی مؤثر بر ادبیات عصر بیداری را بررسی کنید.
- ۳ | درون‌مایه‌های ادبیات فارسی در دوران بیداری را بیان کنید.
- ۴ | ویژگی‌های شعر هر یک از شاعران زیر را بنویسید.
  - فرخی یزدی
  - عارف قزوینی
  - ایچ میرزا
- ۵ | در شعر دوره بیداری از نظر زبانی چه تحولاتی دیده می‌شود؟
- ۶ | نثر فارسی در دوره بیداری چه تحولاتی یافت؟
- ۷ | دو تن از پیشگامان رمان‌نویسی قبل از مشروطه را نام ببرید و از هر کدام اثری بنویسید.
- ۸ | توضیح دهید قائم مقام فراهانی در حوزه نثر فارسی چه جایگاهی دارد؟

پاسخ ۱ الف | تاراج کتابخانه اصفهان که سبب شد تعدادی از کتاب‌های کتابخانه سلطنتی به دست مردم افتد و ارتباط مجدد اهل ذوق با ادب

کهن برقرار شود

- ب | توجه به ادبیات در دربار قاجاریه و رونق بازار شعر و شاعری و مدح شاهان
- پ | تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران از روسیه تزاری
- ۲ الف | تأثیر جنگ‌های نافرجام ایران و روس و توجه مردم به واقعیت‌ها و امکانات فنی دنیای جدید
- ب | کوشش‌های عباس میرزا، ولیعهد فتحعلی‌شاه در روی آوردن به دانش و فنون نوین
- پ | اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور برای تحصیل
- ت | رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسی و ترجمه و نشر کتاب‌های غربی
- ث | تأسیس مدرسه دارالفنون به فرمان امیرکبیر و آموزش دانش‌های نوین در آن
- ۳ | آزادی، وطن، قانون‌خواهی، مبارزه با استبداد و استعمار، بحث از حقوق اجتماعی، برانگیختن احساسات ملی و میهنی، توجه به فراگیری علوم جدید، پیکار با بیگانه و بیگانه‌خواهی، انتقاد از نابسامانی‌ها، نفی عقاید خرافی در جامعه و سخن از حقوق زنان
- ۴ | فرخی یزدی: او تحت تأثیر شاعران گذشته، خصوصاً مسعود سعد و سعدی بوده و آشنایی با سعدی طبع وی را شکوفا ساخت. از ویژگی‌های شعر او پرداختن به مضامین وطنی، سیاسی و اجتماعی است.
- عارف قزوینی: شعر عارف ساده و دور از پیچیدگی بود. وی مضامین وطن‌دوستی و ستیز با نادانی را با آوازی زیبا و پرشور می‌خواند. سوز و شوری که در شعر عارف نمایان است، نشان از دردمندی و عشق او به میهن است.
- ایچ میرزا: او به‌کارگیری تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعاری ساده و روان مهارت بسیار داشت. در طنز، هجو و هزل چیره‌دست بود. در شعر وی اگرچه اندیشه‌های نوگرایانه وجود دارد، ولی جایگاه خانوادگی (از نوادگان فتحعلی‌شاه قاجار) و تفکرات شخصی او، مانع از آن می‌شود که در ردیف شاعران آزادی‌خواه مشروطه قرار گیرد.
- ۵ | در دوره بیداری ادبیات -به‌ویژه شعر- برای آنکه بتواند با توده مردم ارتباط برقرار کند، زبان محاوره را برگزید تا قابل فهم‌تر باشد و مفاهیم جدید را با زبانی ساده انتقال دهد. به‌این‌ترتیب نهضت ساده‌نویسی همراه با نهضت آزادی‌خواهی شکل گرفت و نویسندگان و شاعران مظاهر استبداد و استعمار را نقد می‌کردند و برای بیان دیدگاه خود زبان ادبی را بر می‌گزیدند. شعر از نظر آنان بیان هنرمندانه واقعیات و وسیله‌ای برای بهبود زندگی بود که از طریق روزنامه‌ها و مطبوعات در اختیار مردم قرار می‌گرفت.
- ۶ | در سال‌های انقلاب مشروطه در نثر فارسی دگرگونی‌هایی به وجود می‌آید که نثر را به سمت سادگی و بی‌پیرایگی سوق می‌دهد؛ از آن جمله می‌توان به رواج و گسترش روزنامه، روی آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی براساس ارتباط با ادبیات اروپا و تغییر مخاطب نوشته‌ها اشاره کرد. نوشته‌های نویسندگان این دوره به زبان مردم کوچه و بازار نزدیک‌تر شده است؛ بنابراین می‌توان موضوع‌ها و حوزه‌های ادبی نثر دوره مشروطه را بدین شرح ذکر کرد: روزنامه‌نگاری، داستان‌نویسی، نمایش‌نامه‌نویسی، ترجمه و تحقیقات ادبی و تاریخی.
- ۷ | میرزا حسن خان بدیع، نام اثر: «شمس‌الدین و قمر» و «داستان باستان»
محمدباقر میرزا، نام اثر: «شمس و طغرا»
- ۸ | از معروف‌ترین نویسندگان و سیاستمداران بزرگ دوره بیداری است که علاوه بر خدمات و اقدامات بزرگ سیاسی، در ادبیات نیز بسیار مؤثر بود. او با تغییر سبک نگارش، تکلف را در نثر از بین برد و مسائل عصر را با کاربرد زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل‌های لطیف، به سبک گلستان سعدی نوشت و موجب اقبال همه مردم به نثر گردید. عبارات کوتاه او نیز گاه موزون و مسجع‌اند. قائم مقام احیاکننده نثر فارسی است و «منشآت» مهم‌ترین اثر اوست.

پرسش‌های تشریحی

درس
۱

سؤالات صحیح / غلط

۱. شعرهای سیداشرف‌الدین گیلانی در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن در روزنامه «قرن بیستم» چاپ می‌شد. (خرداد ۱۴۰۱)
۲. شاعران دوره بازگشت از این جهت اهمیت دارند که توانستند زبان شعر را از آن حالت سستی که در اواخر سبک هندی در شعر به وجود آمده بود، نجات بخشند. (خرداد ۱۴۰۱)
۳. کتاب «تاریخ بیداری ایرانیان» در حوزه نمایشنامه‌نویسی نثر دوره مشروطه است. (شهریور ۱۴۰۰)
۴. شعر انتقادی «ای قلم» سروده عارف قزوینی است. (دی ۹۸)
۵. ادیب الممالک فراهانی سردبیری مجله بهار را بر عهده داشت. (دی ۹۷)
۶. هدف انجمن ادبی خاقان رهایی شعر فارسی از تباهی و انحطاط اواخر دوره صفوی و بعد آن بود. (دی ۹۷)
۷. از انقراض دولت صفویه تا آغاز سلطنت فتحعلی‌شاه قاجار، رشد قابل توجهی در تاریخ ادبیات ایران دیده می‌شود.
۸. انجمن ادبی اصفهان توسط میرزا عبدالوهاب نشاط اصفهانی تأسیس شد.
۹. تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران از روسیه تزاری یکی از عوامل نهضت بازگشت ادبی است.
۱۰. فروغی بسطامی از شعرای قصیده‌سرای دوره بازگشت است.
۱۱. گلشن صبا تقلیدی است از بوستان سعدی.
۱۲. صدور فرمان مشروطیت با امضای مظفّرالدین شاه شکل گرفت.
۱۳. زبان شعر در عصر مشروطه، محاوره است.
۱۴. پرچمدار بازگشت ادبی، فتحعلی‌خان صبای کاشانی است.
۱۵. تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، اثری است از ادیب الممالک فراهانی.

سؤالات جای خالی

۱۶. بیت زیر نمونه‌ای از اشعار ..... سیداشرف‌الدین گیلانی (نسیم شمال) است. (شهریور ۹۹)
- «غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم / خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم»
۱۷. در عصر مشروطه بیش‌ترین رویکرد نویسندگان به رمان‌های ..... بود. (شهریور ۹۸ و ۹۹)
۱۸. قائم مقام فراهانی احیاکننده نثر فارسی است و ..... مهم‌ترین اثر اوست. (خرداد ۹۸)
۱۹. در دوره بیداری ادبیات به ویژه شعر برای آن‌که بتواند با توده مردم ارتباط برقرار کند، زبان ..... را برگزید. (خرداد ۹۸)
۲۰. انجمن ادبی خاقان توسط ..... و در شهر ..... بنا نهاده شد.
۲۱. ویژگی بارز سبک بازگشت ..... بود.
۲۲. عرصه هنر عارف قزوینی ..... و ..... بود.
۲۳. بیت «از خون جوانان وطن لاله دمیده / از ماتم سرو قدشان سرو خمیده» دربردارنده مضمون ..... است.
۲۴. زبان و سبک مورد استفاده ملک‌الشعراى بهار به ترتیب ..... و ..... بود.
۲۵. ترجمه آثار اروپایی در ایران با ..... و در زمان ..... آغاز شد.

سؤالات وصل کردنی

۲۶. هر یک از عبارات گروه «الف» به کدام یک از شخصیت‌های گروه «ب» مرتبط است؟ (در گروه «ب» یک مورد اضافی است.)

الف	ب
۱. او از شاعران شاخص عصر بیداری است و تحت تأثیر شاعران گذشته، به ویژه مسعود سعد و سعدی بود.	الف. ملک‌الشعراى بهار
۲. معروف‌ترین شاعر عهد بازگشت ادبی است.	ب. میرزاده عشقی
۳. مضامین وطنی، سیاسی و اجتماعی بیش‌تر در شعرش دیده می‌شود.	پ. میرزا محمدصادق امیری فراهانی
۴. او توانست با شعرهای ساده و عامیانه‌اش در میان مردم جایگاه مناسبی پیدا کند.	ت. دهخدا

۵. قطعه قلب مادر از سروده‌های اوست.	ث. ایرج میرزا
۶. تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران متعلق به این نویسنده است.	ج. فرخی یزدی
۷. به دست رضاخان ترور شد و نمایشنامه‌ای منظوم به نام ایده‌آل داشت.	چ. میرزا حبیب اصفهانی
۸. مترجم سرگذشت حاجی بابای اصفهانی.	ح. نشاط اصفهانی
۹. مفصل‌ترین کتاب فرهنگ لغت را نوشته است.	خ. هاتف اصفهانی
۱۰. نویسنده تاریخ بیداری ایرانیان است.	د. ناظم الاسلام کرمانی
	ذ. سیداشرف‌الدین گیلانی

سوالات گزینه‌ای

۲۷. کدام عبارت معرّف «فرخی یزدی» است؟ (خرداد ۱۴۰۲)
- ۱) وی توانست با اشعار ساده و عامیانه‌اش که طنزآمیز هم بود، در میان مردم جایگاه مناسبی پیدا کند.
 ۲) تحت تأثیر شاعران گذشته، به ویژه مسعود سعد و سعدی بود و آشنایی با سعدی طبع وی را شکوفا ساخت.
۲۸. همه بیت‌های زیر، به جز گزینه ..... در بردارنده مفاهیم شعر دوره بیداری است. (خرداد ۱۴۰۲)
- ۱) جنگ ننگ است در شریعت من
 ۲) غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم
 ۳) داد معشوقه به عاشق پیغام
 ۴) آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی
۲۹. در سال‌های مشروطه، ..... مجله «بهار» را که نشریه‌ای ادبی محسوب می‌شد، منتشر کرد. (دی ۱۴۰۰)
- ۱) سیداشرف‌الدین گیلانی
 ۲) ملک‌الشعرا محمدتقی بهار
 ۳) میرزا یوسف‌خان اعتصامی آشتیانی
 ۴) میرزا محمدصادق امیری فراهانی
۳۰. کدام مورد از آثار محمدتقی بهار نیست؟ (خرداد ۹۹)
- ۱) تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران
 ۲) تاریخ قطور نظم فارسی
 ۳) سبک‌شناسی
 ۴) سرگذشت حاجی بابای اصفهانی
۳۱. کدام یک از عوامل زیر بر ادبیات عصر بیداری مؤثر نبود؟ (شهریور ۹۹)
- ۱) رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسی
 ۲) تأسیس مدرسه دارالفنون
 ۳) کوشش عباس‌میرزا در روی آوردن به دانش و فنون نوین
 ۴) عدم توجه روشنفکران به شعر و شاعری
۳۲. جایگاه خانوادگی و تفکرات شخصی کدام یک از شاعران زیر مانع از آن می‌شود که در ردیف شاعران آزادی‌خواه مشروطه قرار گیرد؟ (دی ۹۹)
- ۱) عارف قزوینی
 ۲) فرخی یزدی
 ۳) ایرج میرزا
 ۴) میرزاده عشقی
۳۳. بیت زیر سرآغاز سروده کدام شاعر دوره بیداری است؟ (شهریور ۹۸)
- «آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی
 دست خود ز جان شستم از برای آزادی»
- ۱) محمدتقی بهار
 ۲) عارف قزوینی
 ۳) فرخی یزدی
 ۴) سیداشرف‌الدین گیلانی
۳۴. توضیح زیر کدام شخصیت را معرفی می‌کند؟ (دی ۹۷)
- «در طنز و هجو و هزل چیره‌دست بود. در شعر وی اگرچه اندیشه‌های نوگرایانه وجود دارد ولی جایگاه خانوادگی و تفکرات شخصی‌اش مانع آن می‌شود که در ردیف شاعران آزادی‌خواه مشروطه قرار گیرد. قطعه قلب مادر از اوست.»
- ۱) عارف قزوینی
 ۲) فرخی یزدی
 ۳) ایرج میرزا
 ۴) محمدتقی بهار
۳۵. «انجمن ادبی اصفهان» توسط چه کسی و در زمان کدام پادشاه اداره می‌شد؟
- ۱) صهبای اصفهانی / نادرشاه و کریم‌خان زند
 ۲) کمال‌الدین اصفهانی / فتحعلی‌شاه
 ۳) نشاط اصفهانی / فتحعلی‌شاه
 ۴) مشتاق اصفهانی / نادرشاه و کریم‌خان زند

۳۶. کدام یک از گزینه‌های زیر در ارتباط با انجمن‌های ادبی در دوره ادبی «بازگشت» نادرست است؟

- ۱) نشاط اصفهانی در زمان نادرشاه و کریم‌خان زند، با همراهی چند تن دیگر از ادیبان، انجمن ادبی اصفهان را اداره می‌کرد.
- ۲) هدف انجمن ادبی خاقان، رهایی بخشیدن شعر فارسی از تباهی و انحطاط اواخر دوره صفوی و دوره‌های بعد از آن بود.
- ۳) انجمن ادبی خاقان به ریاست فتحعلی‌شاه قاجار در تهران تشکیل شد.
- ۴) عبدالوهاب نشاط انجمن ادبی نشاط را تأسیس کرد.

۳۷. کدام مورد از عوامل مؤثر در ایجاد نهضت بازگشت ادبی به‌شمار نمی‌آید؟

- ۱) تاراج کتابخانه اصفهان و قرار گرفتن کتاب‌های کتابخانه سلطنتی در دست مردم.
- ۲) توجه به ادبیات در دربار قاجار و رونق بازار شعر و شاعری و مدح شاهان.
- ۳) بی‌توجهی شاهان صفوی به شعر و مهاجرت شاعران به نواحی دیگر
- ۴) ضعیف شدن جامعه در اثر شکست ایران از روسیه تزاری

۳۸. کدام مورد از «قصیده‌سرایان» دوره بازگشت به‌شمار می‌آیند؟

- ۱) صبای کاشانی / قآنی شیرازی / سروش اصفهانی
- ۲) کمال‌الدین اصفهانی / نشاط اصفهانی / صبای کاشانی
- ۳) قآنی شیرازی / صبای کاشانی / هاتف اصفهانی
- ۴) سروش اصفهانی / بیدل دهلوی / صبای کاشانی

۳۹. کدام یک از گزینه‌های زیر از «غزل‌سرایان» دوره بازگشت به‌شمار می‌آیند؟

- ۱) مجمر اصفهانی / فروغی بسطامی / نشاط اصفهانی
- ۲) عبدالوهاب نشاط / سروش اصفهانی / فروغی بسطامی
- ۳) قآنی شیرازی / صبای کاشانی / ایرج میرزا
- ۴) میرزاده عشقی / بیدل دهلوی / عارف قزوینی

۴۰. کدام یک از گزینه‌ها در بردارنده اهمیت شاعران دوره ادبی بازگشت است؟

- ۱) توانستند زبان شعر را از حالت سست موجود در اواخر سبک هندی، نجات بخشند.
- ۲) سرایش غزل به سبک حافظ، سعدی و دیگر شاعران سبک عراقی
- ۳) ایجاد نوآوری و تکامل در شعر فارسی
- ۴) پیروی از اسلوب‌های کهن

۴۱. «زبان، تختل و اندیشه در این سبک تکرار شنیده‌هاست. هاتف اصفهانی از معروف‌ترین شاعران این عهد است.» متن ذکر شده

مربوط به کدام دوره ادبی است؟

- ۱) عهد سلجوقی
- ۲) دوره بازگشت
- ۳) سبک عراقی
- ۴) سبک خراسانی

۴۲. کدام گزینه از زمینه‌های حرکت کشور به سوی «نوآوری و نوگرایی» در دوره قاجار محسوب نمی‌شود؟

- ۱) سرعت بخشیدن بیداری جامعه ایرانی هم‌گام با تغییرات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی توسط تحصیل‌کردگان و روشنفکران
- ۲) پیش آمدن موضوعات جدید در جامعه و ادبیات و ورود اصطلاحات و لغات غربی به شعر
- ۳) آشنایی پادشاهان قاجار با تحولات جهانی در پی سفرهای آنان به فرنگ
- ۴) صدور فرمان مشروطیت با امضای مظفرالدین شاه در سال ۱۳۲۴ ه. ق.

۴۳. کدام یک از موارد زیر از عوامل «بیداری جامعه ایران در دوران قاجار» به‌شمار نمی‌رود؟

- ۱) تأثیر جنگ‌های نافرجام ایران و روس و توجه مردم به واقعیت‌ها و امکانات فنی دنیای جدید
- ۲) کوشش‌های قائم‌مقام فراهانی، ولیعهد فتحعلی‌شاه در روی آوردن به دانش و فنون نوین
- ۳) رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسی و ترجمه و نشر کتاب‌های غربی
- ۴) اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور برای تحصیل

۴۴. ادبیات بیداری با ظهور مفاهیمی شکل گرفت؛ کدام مورد در زمره این مفاهیم به‌شمار نمی‌آید؟

- ۱) آزادی
- ۲) وطن
- ۳) مبارزه با استبداد و استعمار
- ۴) برانگیختن احساسات قومی و میهنی

۴۵. میرزا محمدصادق امیری فراهانی از جانب کدام شخصیت «ادیب الممالک» لقب گرفت و در کدام قالب بیش تر طبع آزمایی کرده است؟

- ۱) مظفرالدین شاه قاجار / غزل
- ۲) فتحعلی شاه قاجار / غزل
- ۳) مظفرالدین شاه قاجار / قصیده
- ۴) فتحعلی شاه قاجار / قصیده

۴۶. دربارهٔ روزنامهٔ «نسیم شمال» کدام گزینه درست است؟

- ۱) در تهران منتشر می‌شد و بیش تر مردم رشت آن را می‌خواندند.
- ۲) در رشت منتشر می‌شد و بیش تر مردم تبریز آن را می‌خواندند.
- ۳) در تهران توسط سیداشرف‌الدین منتشر می‌شد.
- ۴) در رشت توسط سیداشرف‌الدین منتشر می‌شد.

۴۷. درون مایهٔ اشعار سید اشرف‌الدین گیلانی چه بود و در چه روزنامه‌ای به چاپ می‌رسید و چه حاصلی داشت؟

- ۱) مبارزه با استبداد و عشق به وطن / روزنامه مجلس / در بیداری مردم بسیار مؤثر بود.
- ۲) مبارزه با استبداد و عشق به وطن / نسیم شمال / در بیداری مردم بسیار مؤثر بود.
- ۳) مخالفت با شاه و مشروطه خواهی / صور اسرافیل / انتقاد از نابه‌سامانی‌ها.
- ۴) نقد حال ایرانیان / چرند و پرند / گسترش مخاطبان طنز انتقادی.

۴۸. مهارت ایرج میرزا در چه زمینه‌ای از ادبیات بود؟

- ۱) به‌کارگیری تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعاری ساده و روان (۲) طنز، هجو و هزل
- ۳) تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی
- ۴) سرایش به سبک خراسانی

۴۹. با توجه به سیر زندگی شعرای دورهٔ مشروطه کدام مورد درست است؟

- ۱) عارف قزوینی: از موسیقی دانان بزرگ عهد مشروطیت بود و همواره در طنز، هجو و هزل شعر می‌سرود.
- ۲) فرخی یزدی: در دورهٔ هفتم مجلس نمایندهٔ مردم یزد شد؛ در نهایت جانفش را در راه آزادی فدا کرد.
- ۳) میرزا محمدصادق امیری فراهانی: در غزل بیش تر از قالب‌های دیگر طبع آزمایی کرده بود.
- ۴) سید اشرف‌الدین گیلانی: از نمونهٔ اشعار اجتماعی او شعر «قلب مادر» است.

۵۰. کدام گزینه، بیانگر مواردی است که در دورهٔ مشروطه منجر به دگرگونی‌هایی در نثر فارسی شد و آن را به سمت سادگی و بی‌پیرایگی سوق داد؟

- ۱) رواج و گسترش روزنامه‌نگاری / تغییر مخاطبان نوشته‌ها / روی آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی بر اثر ارتباط با ادبیات اروپا.
- ۲) رواج روزنامه / تغییر مخاطبان روزنامه‌ها / روی آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی بر اثر ارتباط با ادبیات اروپا.
- ۳) اعزام دانشجویان ایرانی به اروپا / گسترش مخاطبان روزنامه‌ها / علاقهٔ پادشاهان قاجار به زبان و ادبیات فارسی.
- ۴) روی آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی اروپا / تغییر مخاطبان نوشته‌ها / عدم تمایل به ادبیات کهن فارسی.

۵۱. کدام دسته از نویسندگان زیر، از پیشگامان نثر سادهٔ دورهٔ بیداری به‌شمار می‌روند؟

- ۱) ناصرالدین شاه قاجار، عبدالرحیم طالبوف، قائم مقام فراهانی، زین‌العابدین مراغه‌ای
- ۲) عبدالرحیم طالبوف، مظفرالدین شاه قاجار، علامه دهخدا، میرزا آقا خان کرمانی
- ۳) ادیب‌الممالک فراهانی، علامه دهخدا، سیداشرف‌الدین گیلانی، زین‌العابدین مراغه‌ای
- ۴) میرزا جهانگیرخان صوراسرافیل، سیداشرف‌الدین گیلانی، قائم مقام فراهانی، میرزا آقا خان کرمانی

۵۲. رمان‌های «شمس‌الدین و قمر»، «شمس و طغرا» و «داستان باستان» به ترتیب اثر کدام نویسندگان دورهٔ ادبی بیداری هستند؟

- ۱) عبدالرحیم طالبوف / زین‌العابدین مراغه‌ای / میرزا حسن خان بدیع
- ۲) محمدباقر میرزا خسروی / میرزا حسن خان بدیع / محمدباقر میرزا خسروی
- ۳) علامه دهخدا / زین‌العابدین مراغه‌ای / میرزا آقاخان کرمانی
- ۴) میرزا حسن خان بدیع / محمدباقر میرزا خسروی / میرزا حسن خان بدیع

۵۳. کدام یک از موارد زیر بیانگر ویژگی‌های نمایش‌نامه‌های میرزا آقا تبریزی است؟

- ۱) پیکار با بیگانه و بیگانه‌خواهی، انتقاد از نابسامانی‌ها، نفی عقاید خرافی در جامعه و سخن از حقوق زنان.
- ۲) نوعی باستان‌گرایی و روحیهٔ کاوشگرانه در شناخت هویت گذشته در آن‌ها وجود دارد.
- ۳) زبان آن‌ها مانند نثر داستانی قبل از مشروطه ساده، روان، بی‌تکلف و عوام‌فهم است.
- ۴) وطن‌دوستی و ستیز با نادانی مضمون اصلی آن‌هاست.

سؤالات پاسخ کوتاه

۵۴. شاعران زیر، سردبیری کدام یک از «روزنامه‌های دورهٔ بیداری» را برعهده داشتند؟
الف) ادیب‌الممالک فراهانی؛
ب) میرزادهٔ عشقی؛
۵۵. واژهٔ مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید.
الف) اولین کسی که در ایران به نوشتن نمایشنامهٔ فارسی پرداخت، (میرزا آقا تبریزی / میرزا جهانگیرخان صوراسرافیل) بوده است.
ب) صبای کاشانی پرچمدار بازگشت ادبی است. از آثار او می‌توان به (منشآت / خداوندنامه) اشاره کرد.
پ) نثر فارسی تحت تأثیر آثاری که در دورهٔ بیداری از زبان‌های اروپایی ترجمه می‌شد به (تکلف / سادگی) گرایید. (شهریور ۱۴۰۰)
۵۶. در متن زیر، یک واژهٔ نادرست به کار رفته است، درست آن را بنویسید.
«عرصهٔ هنر «عارف قزوینی» تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی‌ای بود که در برانگیختن مردم و آزادی‌خواهی نقش بسیار مؤثری داشت. او مضامین طنز و ستیز با نادانی را با آوازی زیبا و پرشور می‌خواند.»
۵۷. عبارت «او از پیشگامان نثر جدید فارسی است، او در نثر ساده و عامیانه، نقش مؤثری داشت. «امثال و حکم» یکی از آثار اوست.» چه کسی را معرفی می‌کند؟
۵۸. یک اثر از ملک‌الشعراى بهار را نام ببرید.
۵۹. کدام یک از جمله‌های زیر درست است؟
الف) فتحعلی‌خان صبای کاشانی پرچمدار بازگشت ادبی است.
ب) میرزادهٔ عشقی پرچمدار بازگشت ادبی است.
۶۰. کدام یک از عبارات‌های زیر درست است؟
الف) شاعران دورهٔ بازگشت به سبب فقر فرهنگی جامعه و سستی حاکم بر ادبیات به پیروی از اسلوب‌های کهن پرداختند.
ب) شاعران دورهٔ معاصر به سبب فقر فرهنگی جامعه و سستی حاکم بر ادبیات به پیروی از اسلوب‌های کهن پرداختند.
۶۱. متن زیر در مورد چه کسی است؟
«او از پیشگامان نثر جدید فارسی است و با روزنامهٔ صور اسرافیل همکاری داشت و مجموعهٔ نوشته‌های طنزآمیز سیاسی اجتماعی او با عنوان چرند و پرند در آن روزنامه منتشر می‌شد.»
۶۲. هر یک از ویژگی‌های شعری زیر مربوط به کدام شاعر دورهٔ بیداری است؟
الف) شعرهای او که به زبان ساده و طنزآمیز در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن بود در روزنامهٔ نسیم شمال به چاپ می‌رسید.
ب) عرصهٔ هنر وی تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی بود که در برانگیختن مردم و آزادی‌خواهی نقش بسیار مؤثری داشت.
۶۳. کتاب تاریخ بیداری ایرانیان از کیست؟ و موضوع آن چیست؟
۶۴. توضیح زیر کدام یک از شخصیت‌های ادبی دورهٔ بیداری را معرفی می‌کند؟
«از معروف‌ترین نویسندگان و سیاستمداران این دوره است. قبل از او سبک نویسندگان فارسی با تکلف و تصنع همراه بود. او با تغییر سبک نگارش تکلف را در نثر از بین برد و مسائل عصر را با زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل‌های لطیف به سبک گلستان سعدی نوشت.»
۶۵. نویسندهٔ کتاب «داستان باستان» کیست؟
۶۶. بیت زیر از «عارف قزوینی» بیانگر چه مضمونی از شعر این شاعر دورهٔ بازگشت و بیداری است؟
«از خون جوانان وطن لاله دمیده / از ماتم سرو قدشان سرو خمیده»
۶۷. در بیت زیر از منظر قلمرو فکری، کدام یک از مفاهیم ادبیات بیداری وجود دارد؟
«جنگ ننگ است در شریعت من / جز پی پاس دین و حفظ وطن»
۶۸. کدام یک از شاعران عصر بیداری ترجمه‌هایی منظوم از اشعار غربی پدید آورد؟

۶۹. چند مورد از روزنامه‌ها و مجلات موجود در عصر مشروطه را نام ببرید.
۷۰. مهم‌ترین اثر میرزاده عشقی چه بود؟
۷۱. کدام یک از شاعران عصر مشروطه در هجو و هزل چیره‌دست بود؟
۷۲. هر یک از اشعار ستون «الف» مربوط به کدام شاعر است؟ نام شاعر را در ستون «ب» بنویسید.

نام شاعر	ابیات
.....	۱. اگر این چنین به خاک وطن شب سحر کنم / خاک وطن چو رفت، چه خاکی به سر کنم؟
.....	۲. آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی / دست خود ز جان شستم از برای آزادی
.....	۳. از خون جوانان وطن لاله دمیده / از ماتم سرو قدشان سرو خمیده
.....	۴. جنگ ننگ است در شریعت من / جز بی پاس دین و حفظ وطن
.....	۵. من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید / قفسم برده به باغی و دلم شاد کنید

سؤالات پاسخ کامل

۷۳. چرا ادبیات دوره بیداری به‌ویژه شعر، زبان محاوره را برگزید؟ (خرداد ۹۹)
۷۴. به چه علت تحقیقات ادبی و تاریخی در دوره مشروطه جاذبه‌ای نداشت؟ (خرداد ۹۹)
۷۵. چرا شاعران دوره بازگشت به پیروی از اسلوب‌های کهن پرداختند؟ (دی ۹۸)
۷۶. سه مورد از درون‌مایه‌های «نثر» دوره بیداری را بنویسید. (دی ۱۴۰۰)
۷۷. در رابطه با قلمرو فکری ابیات زیر توضیح دهید و بگویید این شعر از کیست؟
«ای مرغ سحر چو این شب تار	بگذاشت ز سر سیاهکاری
وز نفحه روح بخش اسحار	رفت از سر خفتگان خماری
بگشود گره ز زلف ز تار	محبوبه نیلگون عماری
یزدان به کمال شد پدیدار	و اهریمن زشت خو حصاری
- یاد آر ز شمع مرده یاد آر»
۷۸. نثر زیر به کدام دوره ادبی تعلق دارد؟ نویسنده آن کیست و پس از او این سبک نوشتاری را در آثار چه کسانی می‌توان سراغ گرفت؟ «گفت نخور، عسل و خربزه با هم نمی‌سازند! نشنید و خورد. یک ساعت دیگر یارو را دید؛ مثل مار به خودش می‌پیچید...»
۷۹. در مورد قائم مقام فراهانی به اختصار توضیح دهید.
۸۰. تنها اثر قابل توجه از بین تحقیقات ادبی و تاریخی در دوره ادبیات بیداری چه نام دارد؟ مؤلف آن کیست و موضوع آن چیست؟
۸۱. دلیل رواج نمایشنامه‌نویسی به شکل غربی در ایران در دوره ادبیات بیداری چه بود؟
۸۲. درباره داستان‌نویسی در دوره مشروطه چه می‌دانید؟ به اختصار توضیح دهید.
۸۳. بیت «من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید / قفسم برده به باغی و دلم شاد کنید» مربوط به کدام دوره است و چه مضمونی دربردارد؟
۸۴. درباره ادبیات بیداری یا ادبیات مشروطه چه می‌دانید؟
۸۵. نام دو تن از رمان‌نویسان عصر مشروطه با آثارشان را بنویسید.
۸۶. چند تن از شعرای آزادی‌خواه که به نقد شرایط جامعه در دوره بیداری پرداختند، نام ببرید.
۸۷. چه عواملی محرک جامعه به سوی نوآوری و نوگرایی بود؟ توضیح دهید.

۲
بخش

پاسخنامه

درس ۱

ردیف

صحیح / غلط

۱	غلط: روزنامه «قرن بیستم» توسط «میرزاده عشقی» نوشته می‌شد و روزنامه «نسیم شمال» مربوط به سیداشرف‌الدین گیلانی است.
۲	صحیح
۳	غلط: کتاب «تاریخ بیداری ایرانیان» در حوزه «تحقیقات ادبی و تاریخی» است.
۴	غلط: شعر انتقادی و مشهور «ای قلم» سروده «سیداشرف‌الدین گیلانی» است: «غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم / خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم»
۵	غلط: سردبیر مجله «بهار»، «میرزا یوسف خان اعتصامی آشتیانی»؛ پدر «پروین اعتصامی» بود.
۶	صحیح
۷	غلط: از انقراض دولت صفویه تا آغاز سلطنت فتحعلی‌شاه قاجار، یعنی در دوران حکومت‌های افشاریه، زندیه و ابتدای دوره قاجار، رشد و شکوفایی قابل توجهی در تاریخ ادبیات ایران دیده نمی‌شود.
۸	غلط: «مشتاق اصفهانی» در زمان نادرشاه و کریم‌خان زند، با همراهی چند تن دیگر از ادیبان، «انجمن ادبی اصفهان» را اداره می‌کرد. انجمن ادبی نشاط ← عبدالوهاب نشاط
۹	صحیح
۱۰	غلط: فروغی بسطامی از شاعران غزل‌سرای سبک بازگشت است. [دقت کنید: برای تفکیک صحیح شعری قصیده‌سرا و غزل‌سرای سبک بازگشت حتماً شیوه‌ارائه شده در درسنامه همین کتاب را مطالعه کنید.]
۱۱	صحیح
۱۲	صحیح: در سال ۱۳۲۴
۱۳	صحیح: برای این‌که بتواند با توده مردم ارتباط برقرار کند.
۱۴	صحیح
۱۵	غلط: «تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران» اثری است از «ملک‌الشعرا بهار»
جای خالی	
۱۶	انتقادی
۱۷	تاریخی
۱۸	منشآت
۱۹	محواره
۲۰	فتحعلی‌شاه - تهران
۲۱	تقلید از آثار پیشینیان
۲۲	تصنیف‌ها - ترانه‌های میهنی
۲۳	وطن‌دوستی
۲۴	حماسی - خراسانی
۲۵	تأسیس چاپ‌خانه - فتحعلی‌شاه

وصل کردنی

۲۶	۱: فرخی یزدی ۲: هاتف اصفهانی ۳: میرزا محمدصادق امیری فراهانی (ادیب الممالک) ۴: سیداشرف‌الدین گیلانی ۵: ایرج میرزا ۶: ملک‌الشعرا بهار ۷: میرزاده عشقی ۸: میرزا حبیب اصفهانی ۹: دهخدا ۱۰: ناظم‌الاسلام کرمانی
گزینه‌ای	
۲۷	گزینه «۲»
۲۸	گزینه «۳»
۲۹	گزینه «۳» مجله «بهار»: توسط میرزا یوسف خان اعتصامی آشتیانی منتشر می‌شد.
۳۰	گزینه «۴» سرگذشت حاجی بابای اصفهانی از «جیمز موریه» و ترجمه «میرزا حبیب اصفهانی» است.
۳۱	گزینه «۴» ۶ مورد در بیداری جامعه مؤثر بودند: ۱- تأثیر جنگ‌های نافرجام ایران و روس. ۲- توجه مردم به واقعیت‌ها و امکانات فنی دنیای جدید. ۳- کوشش‌های عباس میرزا، ولیعهد فتحعلی‌شاه در روی آوردن به دانش و فنون نوین. ۴- اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور برای تحصیل. ۵- رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسی و ترجمه و نشر کتاب‌های غربی. ۶- تأسیس مدرسه دارالفنون به فرمان امیرکبیر و آموزش دانش‌های نوین در آن.
۳۲	گزینه «۳»
۳۳	گزینه «۳»
۳۴	گزینه «۳»
۳۵	گزینه «۴» انجمن ادبی اصفهان توسط «مشتاق اصفهانی» در زمان «نادرشاه» و «کریم‌خان زند» برپا شد.
۳۶	گزینه «۱»: انجمن ادبی اصفهان ← مشتاق اصفهانی
۳۷	گزینه «۳» در ایجاد نهضت بازگشت ادبی این عوامل تأثیر داشتند: ۱- تاراج کتابخانه اصفهان که سبب شد تعدادی از کتاب‌های کتابخانه سلطنتی به دست مردم افتد و ارتباط مجدد اهل ذوق با ادب کهن برقرار شود. ۲- توجه به ادبیات در دربار قاجاریه و رونق بازار شعر و شاعری و مدح شاهان ۳- تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران از روسیه‌تزاری.
۳۸	گزینه «۱» ق صیده سُرای ↓ ↓ ↓ قآنی صبا سروش

۵۰	گزینه ۱	در سال‌های انقلاب مشروطه در نثر فارسی دگرگونی‌هایی به وجود می‌آید که نثر را به سمت سادگی و بی‌پیرایگی سوق می‌دهد؛ از آن جمله می‌توان به رواج و گسترش روزنامه‌نگاری، روی آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی بر اثر ارتباط با ادبیات اروپا و تغییر مخاطب نوشته‌ها اشاره کرد.
۵۱	گزینه ۱	پیشگامان نثر ساده دوره بیداری: قائم مقام فراهانی، ناصرالدین شاه قاجار، عبدالرحیم طالבוفا، میرزا آقاخان کرمانی، زین‌العابدین مراغه‌ای و علامه دهخدا
۵۲	گزینه ۴	میرزا حسن خان بدیع } شمس‌الدین و قمر داستان باستان } محمدباقر میرزا خسروی ← شمس و طغرا
۵۳	گزینه ۳	زبان این نمایشنامه‌ها مانند نثر داستانی قبل از مشروطه ساده، روان، بی‌تکلف و عوام فهم است.
پاسخ کوتاه		
۵۴	الف) روزنامه مجلس	ب) روزنامه قرن بیستم
۵۵	الف) میرزا آقا تبریزی	ب) خداوندنامه
	پ) سادگی	
۵۶	طنز (مضامین اشعار عارف وطن‌دوستی و مبارزه با استبداد و استعمار بود.)	
۵۷	علامه علی اکبر دهخدا	
۵۸	تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، سبک‌شناسی، تاریخ تطوّر نظم فارسی، دیوان اشعار (ذکر یک مورد کافی است.)	
۵۹	الف) فتحعلی‌خان صبای کاشانی پرچم‌دار بازگشت ادبی است.	
۶۰	الف) درست	
۶۱	علامه علی اکبر دهخدا	
۶۲	الف) سیداشرف‌الدین گیلانی	
	ب) عارف قزوینی	
۶۳	تاریخ بیداری ایرانیان اثر ناظم الاسلام کرمانی است و موضوع آن تاریخ مشروطه است.	
۶۴	قائم مقام فراهانی	
۶۵	میرزا حسن خان بدیع	
۶۶	نشان از دردمندی و عشق او به میهن است. مضامین اشعار او وطن‌دوستی است.	
۶۷	دفاع از وطن و وطن‌دوستی.	
۶۸	ایرج میرزا	
۶۹	روزنامه‌ها: نسیم شمال، صوراسرافیل / مجلات: بهار (نشریه‌ای ادبی)، مجله دانشکده و مجله نوبهار	

۳۹	گزینه ۱	غزل‌سرایان: مجمر، فروغی و نشاط. با دانستن نکته تست قبل گزینه‌های ۲ و ۳ حذف می‌شوند و در گزینه ۴ نیز میرزاده و عارف از شعرای مشروطه هستند.
۴۰	گزینه ۱	شاعران دوره بازگشت از این جهت اهمیت دارند که توانستند زبان شعر را از آن حالت سستی که در اواخر سبک هندی در شعر به وجود آمده بود، نجات بخشند.
۴۱	گزینه ۲	دقت کنید از کلمه «تکرار» استفاده شده مربوط به سبک «بازگشت» می‌شود.
۴۲	گزینه ۲	سفر شاهان قاجار به فرنگ، موجب آشنایی آنان با تحولات جهانی شد. در پی آن تحصیل‌کردگان و روشن‌فکران ایرانی، هم‌گام با تغییرات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی بیداری جامعه ایرانی را سرعت بخشیدند. در کنار اندیشه‌های روشن‌فکران داخلی و خارجی و انتشار افکار آزادی‌خواهانه، همچنین تحولات سیاسی و اجتماعی در ایران و جهان، کشور را به سوی تحولی بزرگ سوق داد که روی به نوآوری و نوگرایی داشت؛ به این ترتیب در ایران حرکتی ایجاد شد که هم ضد استبداد و هم ضد استعمار بود؛ در نهایت به صدور فرمان مشروطیت با امضای مظفرالدین شاه در سال ۱۳۲۴ ه. ق. انجامید.
۴۳	گزینه ۲	کوشش‌های «عباس میرزا» نه «قائم مقام فراهانی»!
۴۴	گزینه ۴	ادبیات بیداری با ظهور مفاهیمی نو؛ مثل آزادی، وطن، قانون خواهی و مبارزه با استبداد و استعمار شکل گرفت.
۴۵	گزینه ۳	میرزا محمدصادق امیری فراهانی از جانب «مظفرالدین شاه قاجار» به «ادیب‌الممالک» ملقب شد و در «قصیده» بیشتر از قالب‌های دیگر طبع آزمایی کرده است.
۴۶	گزینه ۴	روزنامه «نسیم شمال» توسط «سیداشرف‌الدین گیلانی» در «رشت» منتشر می‌شد و بیشتر مردم «تهران» آن را می‌خواندند.
۴۷	گزینه ۲	شعرهای سیداشرف‌الدین گیلانی به زبان ساده و طنزآمیز در راه «مبارزه با استبداد و عشق به وطن» در روزنامه «نسیم شمال» به چاپ می‌رسید و در بیداری مردم بسیار مؤثر بود.
۴۸	گزینه ۱	ایرج میرزا در «به‌کارگیری تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعاری ساده و روان» مهارت بسیار داشت.
۴۹	گزینه ۲	●● بررسی سایر گزینه‌ها ۱) عارف قزوینی: از موسیقی‌دانان بزرگ عهد مشروطه بود اما تصنیف‌ها و ترانه‌هایش مضمون میهنی داشت نه طنز و ... ۳) میرزا محمدصادق امیری فراهانی (ادیب‌الممالک): در قصیده بیشتر طبع‌آزمایی کرده نه غزل! ۴) شعر «قلب مادر» از ایرج میرزا است نه سید اشرف‌الدین گیلانی!

۷۰	نمایشنامه منظوم «ایده‌آل» یا «سه تابلوی مریم»
۷۱	ایرج میرزا
۷۲	۱: سیدمحمدرضا میرزاده عشقی ۲: فرخی یزدی ۳: عارف قزوینی ۴: میرزا محمدصادق امیری فراهانی (ادیب الممالک) ۵: محمدتقی بهار (ملک الشعرا)
۷۳	پاسخ کامل
۷۴	در این دوره، ادبیات - به ویژه شعر - برای آن‌که بتواند با توده مردم ارتباط برقرار کند، زبان محاوره را برگزید تا قابل فهم‌تر باشد و مفاهیم جدید را با زبانی ساده انتقال دهد.
۷۵	تحقیقات ادبی و تاریخی در محدوده تاریخی مشروطه به علت اشتغال اهل قلم به روزنامه‌نویسی و موضوعات دیگر، جاذبه‌ای نداشت.
۷۶	به سبب فقر فرهنگی جامعه و سستی و رخوت حاکم بر ادبیات به پیروی از اسلوب‌های کهن پرداختند.
۷۷	آزادی، وطن، قانون‌خواهی و مبارزه با استبداد و استعمار
۷۸	این مسمّط از علامه علی‌اکبر دهخداست که در رثای میرزا جهانگیرخان صور اسرافیل سروده است. وی با استفاده از نمادها (در بیت سوم) امید به پیروزی جنبش مشروطه دارد. درون‌مایه این شعر سیاسی - اجتماعی است.
۷۹	این نثر متعلق به دوره مشروطه است و نویسنده آن «علامه علی‌اکبر دهخداست» بعد از او این سبک نوشتار در داستان‌های «محمدعلی جمال‌زاده» و «صادق هدایت» نقش مؤثری داشت.
۸۰	از معروف‌ترین نویسندگان و سیاستمداران بزرگ عصر مشروطه بود که علاوه بر خدمات و اقدامات بزرگ سیاسی، در ادبیات نیز بسیار موثر بود. قبل از وی سبک نویسندگان فارسی با تکلف و تصنع همراه بود. او با تغییر سبک نگارش، تکلف را در نثر از بین برد و مسائل عصر را با کاربرد زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل‌های لطیف به سبک گلستان سعدی نوشت و موجب اقبال عامه به نثر گردید. عبارات کوتاه او نیز گاه موزون و مسجع‌اند. قائم مقام احیاکننده نثر فارسی است و «منشآت» مهم‌ترین اثر اوست.
۸۱	تاریخ بیداری ایرانیان تألیف ناظم الاسلام کرمانی است که موضوع آن تاریخ مشروطه است.
۸۲	در دوره ناصرالدین شاه با رفت و آمد ایرانیان به اروپا، این نوع ادبی هم رواج یافت.
۸۳	داستان‌نویسی به شیوه جدید (رمان‌نویسی) در ادبیات کلاسیک فارسی سابقه ندارد و این نوع ادبی، محصول یک قرن گذشته است. پیش از انقلاب مشروطه، نویسندگان ایرانی نوشتن رمان (داستان بلند) به مفهوم امروزی را از طریق ترجمه رمان‌های تاریخی غربی آغاز کردند. در عصر مشروطه بیشترین رویکرد نویسندگان به رمان‌های تاریخی بود؛ زیرا از سویی نوعی باستان‌گرایی و روحیه کاوشگرانه در شناخت هویت گذشته میان آن‌ها حاکم بود و از سوی دیگر، به دلیل سیاست‌های رایج در جامعه، نگارش

درس ۲

ردیف	صحیح / غلط																				
۸۸	غلط: «مستفعل» نادرست است. وزن واژه در رکن سوم «مستفعلن» است. <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td>U--</td> <td>U--U</td> <td>U-U-</td> <td>-U-</td> </tr> <tr> <td>مفعول</td> <td>فاعلات</td> <td>مفاعیل</td> <td>فاعلن</td> </tr> <tr> <td colspan="4">صورت دوم</td> </tr> <tr> <td>-U--</td> <td>UU-U</td> <td>-U--</td> <td>-U</td> </tr> <tr> <td>مستفعلن</td> <td>مفاعل</td> <td>مستفعلن</td> <td>فعل</td> </tr> </table>	U--	U--U	U-U-	-U-	مفعول	فاعلات	مفاعیل	فاعلن	صورت دوم				-U--	UU-U	-U--	-U	مستفعلن	مفاعل	مستفعلن	فعل
U--	U--U	U-U-	-U-																		
مفعول	فاعلات	مفاعیل	فاعلن																		
صورت دوم																					
-U--	UU-U	-U--	-U																		
مستفعلن	مفاعل	مستفعلن	فعل																		
۸۹	صحیح: وزن مصراع «مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن» از اوزان همسان دولختی است.																				
۹۰	غلط: در تعیین مرز پایه‌ها و نیز دسته‌بندی هجاها (نشانه‌های هجایی) نظم همسان برناهمسان ترجیح دارد و وزن بیت را بهتر نشان می‌دهد.																				
۹۱	صحیح: وزن اول: <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td>U--</td> <td>---U</td> <td>U--</td> <td>---U</td> </tr> <tr> <td>مفعول</td> <td>مفاعیلن</td> <td>مفعول</td> <td>مفاعیلن</td> </tr> </table> وزن دوم: <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td>UU--</td> <td>---</td> <td>UU--</td> <td>---</td> </tr> <tr> <td>مستفعل</td> <td>مفعولن</td> <td>مستفعل</td> <td>مفعولن</td> </tr> </table>	U--	---U	U--	---U	مفعول	مفاعیلن	مفعول	مفاعیلن	UU--	---	UU--	---	مستفعل	مفعولن	مستفعل	مفعولن				
U--	---U	U--	---U																		
مفعول	مفاعیلن	مفعول	مفاعیلن																		
UU--	---	UU--	---																		
مستفعل	مفعولن	مستفعل	مفعولن																		